

Η Επίδραση των Διαδικτυακών Επιστημονικών Περιοδικών Ανοιχτής Πρόσβασης στην Ποιότητα των Δημοσιευμένων Άρθρων στη Νοσηλευτική

Κωνσταντίνος Πέτσιος

The Impact of Online Open Access Journals on the Quality of Published Articles in Nursing

Νοσηλεύτρια ΠΕ, ΜΗΜ(σ), ΜSc, PhD,
Υπεύθυνος Κλινικής Νοσηλευτικής
Έρευνας, Ωνάσειο ΚΚ, Μέλος ΔΣ ΕΣΝΕ

Υπεύθυνος αλληλογραφίας:
Κωνσταντίνος Πέτσιος, Ωνάσειο ΚΚ,
Λεωφ. Ανδρέα Συγγρού 356,
176 74 Καλλιθέα, Αθήνα,
Τηλ: (+30) 210-94 93 321
e-mail: petsiosk@gmail.com,
cpetsios@nurs.uoa.gr

Η δημοσίευση επιστημονικών άρθρων στη Νοσηλευτική όπως και στις υπόλοιπες επιστήμες υγείας είναι θεμελιώδης για την εξέλιξη του επαγγέλματος σε ακαδημαϊκό και κλινικό επίπεδο. Η έρευνα και οι κλινικές εφαρμογές της καθοδηγούν σήμερα την κλινική πρακτική που βασίζεται σε ενδείξεις και όχι σε εμπειρικά δεδομένα σε σημαντικό βαθμό. Παράλληλα, είναι πιο εύκολη η δημοσίευση κατευθυντήριων οδηγιών εθνικών και διεθνών επιστημονικών οργανισμών. Ενώ και η απαίτηση για επιστημονική συγγραφή, ως απαραίτητη προϋπόθεση για την όποια ακαδημαϊκή εξέλιξη, συνέβαλε σημαντικά στην αύξηση των άρθρων προς δημοσίευση.^{1,2}

Όμως η επιστημονική δημοσίευση έχει αλλάξει δραματικά τα τελευταία χρόνια με την ανάπτυξη του Διαδικτύου. Η οικονομική κρίση συνέβαλλε καθοριστικά στον περιορισμό των διαθέσιμων πόρων και πολλά επιστημονικά περιοδικά προχώρησαν στην παράλληλη ηλεκτρονική δημοσίευση των άρθρων τους ή στην αποκλειστική δημοσίευση μέσω του διαδικτύου. Σε ένα γενικό πλαίσιο αυτό έχει λειτουργήσει θετικά καθώς εκτός από τη μείωση του κόστους έκδοσης, έχει συμβάλει στην ευρύτερη και στην ταχύτερη διάδοση σημαντικών επιστημονικών γνώσεων, συγκριτικά με την πιο παραδοσιακή δημοσίευση.¹ Όμως, καθώς η οικονομική κρίση μαστίζει τις οικονομίες ακόμη και των πιο ανεπτυγμένων κρατών, προκαλείται μείωση της χρηματοδότησης των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων και κατά συνέπεια επηρεάζεται η πρόσβαση στα επιστημονικά περιοδικά μέσω της ακαδημαϊκής συνδρομής με ανυπολόγιστες συνέπειες για την πρόοδο της έρευνας.

Οι «ανοιχτής πρόσβασης» δημοσιεύσεις διατίθενται μέσω εκδόσεων οι οποίες καλύπτουν το κόστος τους μέσω των συνδρομών που διαθέτουν ή με κάλυψη των εξόδων τους μέσω εναλλακτικών πηγών εσόδων (διαφημίσεις, χορηγίες, δημόσια ή ιδιωτική χρηματοδότηση κ.ά.). Υπάρχουν όμως και παραδοσιακά συνδρομητικά περιοδικά που διαθέτουν το περιεχόμενό τους σε περιβάλλον

ανοιχτής πρόσβασης με χρονική καθυστέρηση. Τέλος υπάρχουν και τα υβριδικά περιοδικά τα οποία αφορούν κατά βάση παραδοσιακά συνδρομητικά περιοδικά που προσφέρουν τη δυνατότητα δημοσίευσης σε περιβάλλον ανοιχτής πρόσβασης με την καταβολή του κόστους έκδοσης [article processing charge (APC)]. Συνήθως αυτό το κόστος καταβάλλεται από κάποιο ερευνητικό ίδρυμα ή τον χρηματοδότη της έρευνας και σπάνια από τον ίδιο τον συγγραφέα.³

Στο σύνολο τους τα επιστημονικά περιοδικά αξιολογούνται ως προς την ποιότητα των άρθρων που δημοσιεύουν με τη χρήση ποιοτικών δεικτών, με τον «δείκτη βαρύτητας» [Impact Factor (IF)] να είναι διεθνώς ο πιο αναγνωρισμένος. Ο δείκτης αυτός εκφράζει τη μέση τιμή αναφορών των άρθρων ενός περιοδικού και χρησιμοποιείται σαν δείκτης αξιολόγησης όχι μόνο των περιοδικών αλλά και των συγγραφέων ή των ακαδημαϊκών ή ερευνητικών ιδρυμάτων.²

Στο ανταγωνιστικό όμως αυτό πλαίσιο βρήκαν την ευκαιρία «αρπακτικά περιοδικά» τα οποία δημοσιεύουν άρθρα χωρίς κριτήρια ποιότητας ώστε να διασφαλίσουν έσοδα για τη διαβίωσή τους ή με αποκλειστικό στόχο την κερδοφορία.⁴ Τα περιοδικά αυτά επιτρέπουν τη δημοσίευση «ψευδο-επιστήμης» ντυμένη ως «αυθεντική» επιστήμη.⁵ Έτσι αυξήθηκε σημαντικά ο αριθμός των ηλεκτρονικών περιοδικών. Χαρακτηριστικά στο Directory of Open Access Journals (DOAJ) (<https://doaj.org>) αναφέρεται ο εντυπωσιακός αριθμός 10.338 περιοδικών ανοιχτής πρόσβασης, από 121 χώρες, με συνολικά 2.655.762 άρθρα (Οκτώβριος 2017).⁶

Εντούτοις, παρά τα όποια αρνητικά στοιχεία, τα ηλεκτρονικά περιοδικά και μάλιστα αυτά που είναι με ελεύθερη πρόσβαση, δηλαδή χωρίς χρέωση για την ανάγνωση του άρθρου, έχουν συμβάλει σημαντικά μέσω του δικτύου στη διάδοση της επιστημονικής γνώσης. Ωστόσο, η έλλειψη επιτροπών αξιολόγησης και η ταχύτητα έκδοσης μπορεί να έρχονται σε αντίθεση με τους στόχους της ποιότητας και της αξιοπιστίας και η πίεση για δημοσίευση των ερευνητών δημιουργεί κίνητρα για συμμετοχή σε ένα δόλιο σύστημα.³ Σε αυτό το πλαίσιο αναρωτιέται κανείς αν η αλλαγή αυτή έχει επηρεάσει τελικά την ποιότητα των δημοσιευμένων εργασιών.

Στην πραγματικότητα παρά τη γεωμετρική αύξηση των «αρπακτικών περιοδικών» και την υποκειμενικότητα της κρίσης των παραδοσιακών περιοδικών υπάρχουν διαχρονικά εχέγγυα για την ποιότητα της επιστημονικής αρθρογραφίας αλλά και την προστασία των αναγνωστών. Το κυριότερο μέσω προστασίας είναι οι περιορισμοί και οι προϋποθέσεις που θέτουν οι διεθνώς αναγνωρισμένες βάσεις αποδελτίωσης όπως το PubMed, το Scopus ή το CINAHL. Τα περιοδικά πρέπει να ολοκληρώσουν μια λεπτομερή διαδικασία αίτησης και να ανταποκριθούν σε καθορισμένα πρότυπα ώστε να γίνουν αποδεκτά. Κατά τεκμήριο, αυτό δεν είναι εφικτό από τα «αρπακτικά περιοδικά».²

Οι νοσηλευτές όπως και οι υπόλοιποι επαγγελματίες υγείας χρησιμοποιούν την υπάρχουσα βιβλιογραφία για να τροποποιήσουν την καθημερινή κλινική πρακτική τους βασισμένοι σε τεκμηριωμένα ερευνητικά δεδομένα.^{2,5} Θα πρέπει συνεπώς η νοσηλευτική κοινότητα να είναι ενήμερη για τον κίνδυνο δημοσίευσης φτωχής ποιότητας δεδομένων χωρίς μεθοδολογική ποιότητα και υποτυπώδη αξιολόγηση. Η κριτική αξιολόγηση της σύγχρονης αρθρογραφίας είναι επιβεβλημένη και συστήνεται η συστηματική χρήση κλιμάκων αντικειμενικής αξιολόγησης της ποιότητας των δημοσιευμένων εργασιών.

Βιβλιογραφία

1. Pickler R, Noyes J, Perry L, Roe B, Watson R, Hayter M. Authors and readers beware the dark side of Open Access. *J Adv Nurs* 2015, 71:2221–2223
2. Oermann MH, Conklin JL, Nicoll LH, Chinn PL, Ashton KS, Edie AH et al. Study of Predatory Open Access Nursing Journals. *J Nurs Scholarsh* 2016, 48:624–632
3. Hansoti B, Langdorf MI, Murphy LS. Discriminating Between Legitimate and Predatory Open Access Journals: Report from the International Federation for Emergency Medicine Research Committee. *West J Emerg Med* 2016, 17:497–507
4. Simpson KR. Beware of Predatory and Deceptive Publishers. *MCN Am J Matern Child Nurs* 2016, 41:7
5. Beall J. Dangerous Predatory Publishers Threaten Medical Research. *J Korean Med Sci* 2016, 31(10):1511–1513
6. Directory of Open Access Journals (DOAJ). <https://doaj.org> (Οκτώβριος 2017)